

travelbook

Bolonia i Emilia-Romania

Bezdroża

mistrzowska
ochrona **ERGO**
HESTIA

Autorzy przewodnika: Beata Pomykalska, Paweł Pomykalski

Redaktor prowadzący: Maciej Żemojtel

Redakcja: Barbara Sikora

Opieka techniczna: Katarzyna Leja

Skład: Agata Hejchman

Opracowanie kartograficzne: Rafał Błetek

Źródło pochodzenia danych kartograficznych:

© OpenStreetMap contributors; www.opendatacommons.org/licenses/odbl

Projekt okładki: Ewa Jarocka; materiały graficzne na okładce zostały wykorzystane za zgodą iStockphoto LP

Wszelkie prawa zastrzeżone. Nieautoryzowane rozpowszechnianie całości lub fragmentu niniejszej publikacji w jakiegokolwiek postaci jest zabronione. Wykonywanie kopii metodą kserograficzną, fotograficzną, a także kopiowanie książki na nośniku filmowym, magnetycznym lub innym powoduje naruszenie praw autorskich niniejszej publikacji.

Wszystkie znaki występujące w tekście są zastrzeżonymi znakami firmowymi bądź towarowymi ich właścicieli.

Autorzy oraz wydawnictwo Helion dołożyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za ich wykorzystanie, ani za związane z tym ewentualne naruszenie praw patentowych lub autorskich. Autorzy oraz wydawnictwo Helion nie ponoszą również żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Wydawnictwo Helion

ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice

tel.: 32 2309863

e-mail: redakcja@bezdroza.pl

księgarnia internetowa: <http://bezdroza.pl>

Drogi Czytelniku!

Jeżeli chcesz ocenić tę książkę, zajrzyj pod adres:

<http://bezdroza.pl/user/opinie/?bebot2>

Możesz tam wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, recenzje.

Wydanie II

ISBN: 978-83-283-4920-9

Copyright © Helion, 2018

- **Kup książkę**
- **Poleć książkę**
- **Oceń książkę**
- **Księgarnia internetowa**
- **Lubię to!**
- **Nasza społeczność**

Spis treści

ATRAKCJE EMILII-ROMANII	8
INFORMACJE PRAKTYCZNE	15
PRZED WYJAZDEM	16
Wybór czasu podróży	16
Źródła informacji	18
Formalności	21
DOJAZD	25
Podróż samochodem	25
Podróż samolotem	26
Podróż pociągiem	27
Podróż autokarem	28
NA MIEJSCU	29
Rady dla kierowców	29
Noclegi	32
Wyżywienie	33
INFORMATOR A-Z	35
INFORMACJE KRAJOZNAWCZE	43
KRAJOZNAWCZE ABC	44
Charakterystyka geograficzna	44
Klimat	47
Fauna i flora	47
Obszary chronione	49
▶ Wycieczka na łono natury	50
SPOŁECZEŃSTWO	52
Ludność i gospodarka	52
Ustrój i lokalna polityka	54
Język	54
KULTURA I SZTUKA	55
KUCHNIA	62
▶ Lokalne smakołyki	66

BOLONIA I OKOLICE _____ 69**BOLONIA** _____ 70

Historia _____ 71

▶ **Uniwersytet Boloński** _____ 78

Piazza Maggiore i okolice _____ 82

Na południe od Piazza Maggiore _____ 99

Na zachód od Piazza Maggiore _____ 103

Na północ od Piazza Maggiore _____ 106

Piazza di Porta Ravegnana _____ 111

Na północny wschód od Dwóch Wież _____ 114

Na południowy wschód od Dwóch Wież _____ 121

Obrzeża Bolonii _____ 126

VIA EMILIA _____ 137**MODENA** _____ 138▶ **Enzo i jego stajnia** _____ 144**REGGIO NELL'EMILIA** _____ 155**PARMA** _____ 161**PIACENZA** _____ 179**IMOLA** _____ 186**FAENZA** _____ 191**FORLÌ** _____ 197**CESENA** _____ 202**WYBRZEŻE** _____ 207**FERRARA** _____ 208**RAWENNA** _____ 221**RIMINI** _____ 247▶ **Najstarsza republika** _____ 252**SŁOWNICZEK POLSKO-WŁOSKI** _____ 259**INDEKS** _____ 261**AUTORZY PRZEWODNIKA** _____ 264

Spis ramek

Co zabrać? _____	19
Książka w podróży _____	22
Polskie placówki dyplomatyczne _____	23
Mandaty karne _____	30
Dni wolne od pracy _____	36
Godziny otwarcia instytucji, urzędów i punktów handlowych _____	37
Ważne numery telefonów _____	41
Emilia-Romania w liczbach _____	44
Włoskie góry _____	45
Nazwa regionu _____	47
Nadrzeczny ryż _____	48
Święty Petroniusz _____	53
Kalendarium historyczne _____	56
Girolamo Savonarola _____	58
Literatura dla miłośników kina _____	59
Giuseppe Verdi _____	60
Włoski neorealizm _____	61
<i>Tagliatelle al ragù</i> _____	64
Bolońskie osobliwości _____	72
Polonia w Bolonii _____	73
Silna i niezależna Matylda Toskańska _____	75
Miasto idealne _____	76
Włoscy zarządcy miasta _____	86
Giovanni Cassini _____	90
Miejscowy święty _____	98
Polski ślad _____	101
Miejsce odseparowania _____	105
Miasto wież _____	113
Bolońskie wieże, które przetrwały do dzisiaj _____	117
Po wiedzę do Bolonii _____	123
Giosué Carducci _____	127
Urażona duma i kultowa marka _____	129
Guglielmo Marconi i (nie) jego odkrycia _____	134
Książęta d'Este _____	141
Balsam dla kubków smakowych _____	143
Geminiano di Modena _____	149
Luciano Pavarotti _____	150
Wielka marka z małego miasta _____	157
O Kapitanie! Mój Kapitanie! _____	158

ATRAKCJE EMILII-ROMANII

NAJPIĘKNIEJSZE ŚWIĄTYNIE

Abbazia di Pomposa (opactwo) w Pomposie

Jeden z najważniejszych i najciekawszych klasztorów północnych Włoch. Jego historia sięga poł. IX w. Zachwyca surową architekturą oraz strzelistą romańską dzwonnica.

Basilica di San Petronio (bazylika św. Petroniusza) w Bolonii

Największy kościół Emilii-Romanii. Jego ogrom wprost zniwala, szczególnie wewnątrz. Choć jego fasada nigdy nie została ukończona, stanowi wyjątkowe dzieło sztuki. W środku warto zwrócić uwagę na instrument astronomiczny, kalendarz słoneczny Cassiniego.

Kup książkę

Poleć książkę

**Cattedrale di Santa Maria Assunta
(katedra Wniebowzięcia NMP)
w Parmie**

Jedna z najpiękniejszych świątyń w regionie. Zachwyca wspaniałą fasadą, ale tym, co w niej najcenniejsze, są freski zdobiące wewnętrzne ściany oraz kopułę. Część z nich stworzył sam Correggio.

**Cattedrale di San Francesco
(katedra św. Franciszka) w Rimini**

Niecodzienny kościół będący efektem megalomanii miejscowego władcy. Co prawda,

nie udało mu się zrealizować budowli, która swoją wspaniałością przewyższałaby rzymski Panteon, ale ta, która powstała, inspirowana jest łukiem Triumfalnym i również robi ogromne wrażenie.

**Chiesa di Santo Stefano
(kościół św. Szczepana) w Bolonii**

Niezwykłe i absolutnie unikatowe dzieło architektury wczesnochrześcijańskiej, romańskiej i gotyckiej. Jest to zespół połączonych ze sobą pięciu świątyń, z których najstarsza datowana jest na V w.

Kup książkę

Poleć książkę

PERŁY Z LISTY UNESCO

Chiesa di San Vitale **(kościół św. Witalisa) w Rawennie**

Najcenniejszy zabytek wczesnochrześcijańskiej sztuki bizantyjskiej w zachodniej Europie. Słynie przede wszystkim ze swoich mozaik, największych i najlepiej zachowanych poza Stambułem (Konstantynopolem).

Castello Estense i stare miasto w Ferrarze

Niezwykły, potężny zamek rodu d'Este stoi w samym centrum miasta, od którego odgradzony jest fosą. W zamku zachowały się piękne freski. Samo miasto zachwyca harmonijną atmosferą architektury typowej dla epoki odrodzenia.

Basilica di Sant'Apollinare **(bazylika św. Apolinarego) w Classe**

Cudowna świątynia jest jednym z ośmiu zabytków sztuki wczesnochrześcijańskiej w Rawennie. Stanęła w miejscu śmierci św. Apolinarego, przypuszczalnie pierwszego biskupa miasta. Kościół zachwyca wspaniałymi, bardzo wartościowymi mozaikami w apsydzie.

Kup książkę

Poleć książkę

Piazza Grande z Cattedrale Metropolitana di Santa Maria Assunta in Cielo e San Geminiano (katedra Wniebowzięcia NMP i św. Geminiana) w Modenie

Cudowny plac, przy którym skupiła się władza kościelna i miejska średniowiecznego miasta. Katedra to arcydzieło sztuki romańskiej, zachwycające przede wszystkim detalami architektonicznymi.

San Marino

Leżące na terenie Włoch mikropaństwko, druga (obok Watykanu) włoska enklawa. Żyje tu zaledwie 33 tys. mieszkańców. Stanowi zachowaną unikatową pozostałość po dawnym systemie włoskich państw-miast. Same zabytki w dużej mierze powstały w XIX w. i wyglądają raczej jak dekoracja teatralna.

Kup książkę

Poleć książkę

Zwiedzanie Bolonii

PIAZZA MAGGIORE I OKOLICE

Palazzo del Podestà

Zwiedzanie najlepiej rozpocząć od ★ **Piazza Maggiore**, imponującego placu niemal w całości otoczonego ceglanoymi budynkami. Wszystkie obiekty wprost zapierają dech w piersiach, zwłaszcza gdy uświadomimy sobie, że większość z nich powstała w gotyku

i nie została naruszona późniejszymi przeróbkami. Widać tu potęgę średniowiecznej Bolonii i jej znaczenie na mapie ówczesnej Europy. Plac ma kształt prostokąta, którego dłuższy bok osiąga 115 m, a krótszy 60 m, został wytyczony w XII w.

Najstarszym obiektem przy placu jest wolno stojący monumentalny **Palazzo del Podestà** 📍 **Piazza Maggiore 1**. Powstał w 1200 r. jako siedziba podesty, najważniejszego urzędnika w mieście (odpowiednik naszego burmistrza) oraz innych przedstawicieli władzy miejskiej. W latach 1244–46,

gdy okazało się, że budynek nie jest już w stanie pomieścić całej administracji miasta, do pierwotnej bryły dobudowano od strony północnej **Palazzo Re Enzo** 📍 **Piazza del Nettuno 1/C**, dzięki czemu powstała imponująca budowla.

Pierwotnie dobudówkę nazywano Palatium Novum. Trzy lata po zakończeniu budowy bolończycy uwięzili w pałacu króla **Enzio Sardyńskiego**, syna cesarza Fryderyka II Hohenstaufa, pojmanego w bitwie pod Fossaltą (1249). Król przebywał w niewoli do śmierci w 1272 r., po czym został pochowany w klasztorze Dominikanów

w Bolonii (patrz dalej). Podobno ojciec oferował za uwolnienie syna tyle pieniędzy, że Bolonia mogłaby zbudować zupełnie nowe mury obronne, ale walczącym stronom nie udało się dojść do porozumienia. Od imienia Enzio Sardyńskiego pochodzi dzisiejsza nazwa pałacu.

Obie części dość łatwo odróżnić, ponieważ w latach 1484–94 z polecenia ówczesnego podesty, Giovanniego II Bentivoglio, pierwszy pałac poddano renowacji, nadając fasadzie cechy typowe dla rodzącego się właśnie **renesansu** (widoczne od strony placu). Nie została ona jed-

▼ Piazza Maggiore

Kup książkę

Poleć książkę

nak w pełni ukończona, gdyż burmistrz podpadł mieszczaństwu i został wygnany z miasta. Tymczasem drugi pałac zachował surowy **gotycki** wygląd.

Kompleks jest tak wielki, że przecinają go dwie prostopadłe uliczki. Na ich skrzyżowaniu, dokładnie pod wieżą **Campanile dell'Arengo**, w miejscu zwanym **Volto del Podestà** (Sklepienie Podesty), często można spotkać ludzi stojących w przeciwległych narożach i szepczących coś do... ściany. Jest tu tak znakomita akustyka, że słowa wypowiedziane szeptem do osoby stojącej po przekątnej docierają w pełni słyszalne. W narożach znajdują się figury przedstawiające **patronów miasta**, św. Petroniusza, św. Franciszka, św. Dominika oraz św. Prokulusa.

W Palazzo del Podestà za rzędem arkad mieści się kawiarnia ze stolikami wystawionymi na zewnątrz oraz **punkt informacji turystycznej**. Niegdyś w wielkiej reprezentacyjnej **Salone del Podestà** (Salon Podesty) na piętrze urzędował sąd, a później odbywały się tu przedstawienia teatralne. Na początku XX w. **Adolfo De Carolis** wraz

z uczniami pokrył salę malowidłami w stylu Michała Anioła.

Z racji że Bolonia to miasto wież, także tutaj nad rozległą bryłą, pośrodku kompleksu płacowego, wyrasta wysoka dzwonnica **Campanile dell'Arengo**, wzniesiona w 1259 r. w miejscu wcześniejszej, drewnianej z 1212 r. Jej zadaniem było alarmowanie ludności o zagrożeniach lub nadzwyczajnych wydarzeniach. W 1453 r. umieszczono w niej dzwon, który przetrwał do dzisiaj.

★ Basilica di San Petronio

Po przeciwnej stronie Palazzo del Podestà stoi olbrzymia bryła **Basilica di San Petronio** (bazyliki św. Petroniusza) prenotazioni@basilicadisanpetronio.org, codz. 8.00–18.30; bezpl., fotografowanie 2 EUR; po wcześniejszym umówieniu możliwe zwiedzanie z przewodnikiem dla grup min. 7-os., 8 EUR/os.

Ta majestatyczna budowla to bodaj największa ozdoba placu. Decyzja o jej budowie zapadła w 1388 r., a dwa lata później ruszyły prace, którymi kierował uznany miejscowy architekt, **Antonio di Vincenzo**. Aby rozpocząć całe przedsięwzięcie, potrzebny

▲ Palazzo del Podestà

był duży pusty plac, w związku z czym zniszczono wiele pałaców mieszczańskich, a także co najmniej osiem małych kościółków, prawdopodobnie pełniących funkcje prywatnych kaplic bogatego patrycjatu, stojących na terenie dzisiejszego Piazza Maggiore.

Budowa świątyni tak naprawdę nigdy się nie skończyła. Pierwszy etap prac, podczas którego stanęła bryła (wówczas największa we Włoszech), a we wnętrzu

wydzielono boczne kaplice, został zrealizowany przed 1479 r. Pod sam koniec XV w. do kościoła dobudowano jeszcze wysoką na 65 m **dzwonnice**. Co ciekawe, kościół został konsekrowany dopiero w 1954 r.

W 1506 r. rozpoczęła się budowa bazyliki św. Piotra w Watykanie. Osiem lat później władze Bolonii wpadły na pomysł, aby przebudować świątynię Petroniusza tak, by była większa od tej

Modena

40 km na zachód od Bolonii leży bardzo piękna, a zarazem znacznie spokojniejsza Modena, kojarzona głównie przez pasjonatów motoryzacji i dobrej kuchni. Przez tych pierwszych za sprawą dwóch kultowych marek sportowych samochodów, Ferrari i Lamborghini, które mają swoje siedziby w jej okolicy, a przez tych drugich z powodu najślynniejszego octu na świecie, *Balsamico di Modena*. Warto tu jednak zajrzeć również ze względu na kilka ciekawych zabytków, w tym katedrę wpisaną na Listę UNESCO.

HISTORIA

Ziemie, na których rozwinęła się Modena, były zamieszkane już w IX i VIII w. p.n.e. Żyli tu i **Etruskowie**, i **Galowie**, aż w końcu obszar podbili **Rzymianie**, którzy w 183 r. p.n.e. wraz z budową drogi Via Emilia założyli osadę Mutina. Miasto zostało zupełnie zniszczone na skutek

najazdu barbarzyńców (476). Odrodziło się dopiero w XI w.

Później władzę nad miastem próbowali zdobyć biskupi. Powstała wówczas wspaniała katedra. Na przełomie XI/XII w. Modena należała do sprzyjającej kościołowi i papieżom **Matyldy Toskańskiej**, ale w 1135 r. mieszkańcom udało się wywalczyć autonomię i zmniejszyć wpływ duchowieństwa. Ostatecznie w 1227 r. Modena została uznana za wolną komunę miejską. W 1288 r. miasto zdobyli władcy Ferrary, rodzina **d'Este**.

W XIII i XIV w. władze miasta toczyły zażarte spory z Bolonią. W 1325 r. w **bitwie pod Zappolino**, tzw. „bitwie o dębowe wiadro”, mieszkańcy Modeny, popierający cesarza, starli się z bolończykami, którzy wspierali papieżstwo. Potyczka zakończyła się triumfem tych pierwszych. Starcie opisał Alessandro Tassoni w poemacie heroikomicznym *Wiadro porwane* (*La scchia rapita*).

Kup książkę

Poleć książkę

Od czasów **Borsa d'Este**, któremu udało się w 1452 r. uzyskać od cesarza Fryderyka III Habsburga tytuł książy, Modena zaczęła się dynamicznie rozwijać. Wkrótce została połączona w jedno państwo z pobliskim **Reggio**. W 1598 r., po włączeniu Ferrary do Państwa Kościelnego, książę Cesare d'Este przeniósł stolicę do Modeny, która od tej pory formalnie stała się **księstwem**. W latach 1814–60 należała do

Habsburgów, a w 1860 r. została włączona do **Zjednoczonego Królestwa Włoch**.

Dzisiaj żyje tu ok. 180 tys. osób, które swoją pracą sprawiają, że Modena jest drugim po Bolonii najbogatszym miastem regionu. Działa tu także, oraz w sąsiednim Reggio Emilia, Università degli Studi di Modena e Reggio Emilia. Jest to niewielka uczelnia, która kształci ok. 20 tys. studentów. Została założona już

▲ Lwy strzegące wejścia do katedry w Modenie

w 1175 r., co czyni ją jedną z najstarszych szkół wyższych we Włoszech.

WARTO ZOBACZYĆ

Centrum miasta stanowi wspaniały ★ **Piazza Grande**, szczelnie zabudowany zabytkami. Plac został wytyczony w XII w., a dzisiejszą nazwę nadano mu w XVII w. Od samego początku stanowił centrum władzy świeckiej i religijnej, między którymi dochodziło do częstych sporów i rozmaitych zatargów.

W soboty odbywały się tutaj targowiska, a ich uczestnicy stawali się także widownią brutalnych przedstawień realizowanych przez lokalny wymiar sprawiedliwości, podczas których wystawiano narzędzia tortur i karano przestępców, a nawet ścinano ich na oczach tłumu. Za przewinienia finansowe nakazywano zaś nago przechadzać się wśród rozbawionych gapiów. Widoczny przy **Palazzo Comunale** marmurowy głaz o długości 3 m, przypominający kształtem ławkę, to tzw. **Preda Ringadora**, który w X–XIII w.

był wykorzystywany do wykonywania wyroków śmierci. Nie wiadomo dokładnie, na czym polegało jego działanie.

Plac był także miejscem wydarzeń podniosłych i radosnych. To stąd wyruszały na ulice miasta różne pochody i procesje religijne, w tym pokutne oraz na cześć św. Geminiana, patrona Modeny. Organizowano na nim zabawy karnawałowe oraz pokazy sztucznych ogni, gdy na świat przychodził książęcy

Modena jest bardzo dobrze skomunikowana z całą Italią. Łączą się tu dwie autostrady, A1, czyli Autostrada del Sole (Autostrada Słońca), biegnąca z Mediolanu przez Rzym do Neapolu, oraz A22 prowadząca do Brennero, przejścia granicznego z Austrią. W mieście znajduje się stacja kolejowa, Modena Centrale, z której można dostać się m.in. do Mediolanu przez Reggio Emilia, Parmę i Piacenzę, a także do Bolonii i Werony przez Mantuę. Tanim, szybkim i wygodnym sposobem na dotarcie z Bolonii do Modeny jest również autobus.

Książęta d'Este

Wśród wielu znakomitych włoskich rodzin szlacheckich i książęcych ważną pozycję wypracowali sobie **d'Este**, władcy Ferrary i Modeny. Ich historia zaczyna się już w głębokim średniowieczu. Za protoplastę rodu uznaje się niejakiego Oberta I (zm. 975) władającego licznymi ziemiami w północnych Włoszech. W jego posiadaniu były m.in. Mediolan, Genua, Parma, Modena i Ferrara. Miał sześćio dzieci, wiele wnuków i prawnuków. Jeden z prawnuków, Albert Azzo II, był pierwszym właścicielem zamku Este, pierwotnej siedziby rodowej. Od niego biorą też początek dwie linie d'Estów, włoska i niemiecka, której założycielem jest najstarszy syn Alberta Azzo II, Welf.

Przedstawiciele rodu d'Este byli na ogół sprawnymi władcami, którzy wsławiли się także miłością do sztuki, na swoim dworze gościli znakomitych artystów, zapewniając im godne warunki do pracy twórczej, malarskiej, literackiej i muzycznej.

potomek, a także gdy miejscowy książdz otrzymywał sakrę biskupią lub kardynałski kapelusz. Plac stracił nieco na znaczeniu, gdy zbudowano Palazzo Ducale, do którego przeniosła się rodzina książęca.

★ Katedra

Spośród wszystkich obiektów zgromadzonych przy placu największe wrażenie robi **Cattedrale Metropolitana di Santa Maria Assunta in Cielo e San Geminiano** (katedra Wniebowzięcia NMP i św. Geminiana), perła miasta wpisana na Listę UNESCO www.duomodimodena.it, pn. 7.00–12.30, 15.30–19.00, wt.–nd. 7.00–19.00; bezpł. Jest to imponująca romańska świątynia, której budowa ruszyła dokładnie 9 czerwca 1099 r. za panowania słynnej Matyldy z Canossy, a zakończyła się dopiero w 1184 r. Aby dobrze ją obejrzeć, należy obejść budynek ze wszystkich stron i podziwiać z trzech różnych placów, przy których się wznosi.

Katedrę zaprojektował architekt Lanfranco, na temat którego praktycznie

nic nie wiadomo. Jeden z dokumentów wspomina natomiast, że wybór Lanfranca na wykonawcę musiał być choć po części podyktowany cudownym natchnieniem pochodzącym wprost od Boga. I patrząc na powstałe arcydzieło, chyba nie sposób odmówić tej teorii słuszności.

Sztuka romańska, zwłaszcza w Polsce, kojarzy się raczej ze skromnym budownictwem i niewielkim zaawansowaniem technicznym, a także niemal całkowitym brakiem dekoracji. Tymczasem katedra w Modenie przeczy wszystkim tym założeniom, wprawiając widza w osłupienie wyrafinowaną formą z bardzo rozczłonkowaną bryłą, niesamowitą biegłością budowniczych w obróbce kamienia i wspaniałymi detalami architektonicznymi.

Budowlę Lanfranca uzupełnił niezwykłymi rzeźbami niejaki Wiligelmo. Jego autorstwa jest też imponujące wejście w fasadzie głównej. Późniejsze dekoracje budynku wykonał natomiast Anselmo da Campione wraz z uczniami. Ogromna

rozeta została wydrążona w XIII w. Widoczne przy wejściu lwy podtrzymujące kolumnienki pochodzą z czasów rzymskich i prawdopodobnie zostały odkopane w czasie budowy kościoła. Najbardziej reprezentacyjne wejście do świątyni nie wiedzie jednak przez fasadę, ale od strony Piazza Grande.

Majestatyczny **portal** poprzedzony płytkim baldachimem robi ogromne wrażenie, a filary podtrzymujące go od

strony kościoła wyglądają, jakby w połowie były zawiązane na supeł. Od strony północnej do świątyni można wejść przez portal **Porta della Pescheria** (brama Ryb) z płaskorzeźbami przedstawiającymi sceny świeckie.

Najcenniejszym dziedzictwem modeńskiej katedry jest jej **spójność stylowa**, od momentu budowy nie przeszła gruntownej przebudowy, a wprowadzone później zmiany nie wpłynęły

▼ Katedra Wniebowzięcia NMP i św. Geminiana

Balsam dla kubków smakowych

Ocet balsamiczny z Modeny produkowany jest z moszczu lokalnych odmian winogron i wymaga wieloletniego leżakowania (nawet 12 lat!). Oryginalne produkty powinny być oznaczone odpowiednimi sygnaturami. Tańsze zamienniki dostępne w sklepach są produkowane szybko i z dodatkiem polepszaczy smaku. Tego słodko-kwaśnego, ciemnobrązowego, delikatnie lepkiego octu można używać do wielu wykwintnych potraw, ale doskonale sprawdzi się także zmieszany z odrobiną oliwy do skropienia pieczywa. Ma on tak specyficzny smak, że jest również doskonałym dodatkiem do deserów. Ocet ma także zbawienne właściwości dla układu trawiennego.

MODENA

na jej charakter. Tyczy się to zwłaszcza wnętrza, gdzie do dzisiaj czuć tę samą atmosferę, jakiej doświadczali wierni ponad 800 lat temu. Kolejnym ewenementem jest fakt, że w czasie tak licznych wstrząsów i wstrzymanych projektów architektonicznych świątynia w ogóle została ukończona, i to w tej samej epoce artystycznej.

Do kościoła od strony północno-wschodniej przylega wysoka i masywna **wieża Torre della Ghirlandina** 📍 IV–IX wt.–pt. 9.30–13.00, 15.00–19.00, sb.–nd. 9.30–19.00, X–III wt.–pt. 9.30–13.00, 14.30–17.30, sb.–nd. 9.30–17.30; 3 EUR. Początkowo, w 1179 r., została zbudowana do wysokości piątego piętra. Aby jednak dorównać bolońskim wieżom, dobudowano ośmioboczny szpic, zaprojektowany przez jednego z uczniów Anselma da Campione. Górną część wieży zdobią dwie balustrady (w j. wł. *ghirlande*).

W środku warto zwrócić uwagę na dwie sale, **Sala della Secchia** (sala Z Wiadrem) z XV-wiecznymi freskami i **Sala dei Torresani** z rzeźbionymi kapitelami.

▲ Torre della Ghirlandina

Kup książkę

Poleć książkę

Ferrara

Ferrara jest najbardziej na północ wysuniętym miastem Emilii-Romanii. Leży nad rzeką Pad, która wyznacza granicę między Emilią-Romanią a Wenecją Euganejską (w j. wł. Veneto). Choć w tej chwili jest nieco zaniedbana i zmagą się z dość poważnym kryzysem gospodarczym, posiada kilka absolutnie unikatowych zabytków, dla których warto ją odwiedzić. W 1995 r. tutejsza starówka została wpisana na Listę UNESCO, co potwierdza znaczenie i klasę miasta (w 1999 r. wpis został rozszerzony o delcie Padu). Wszędzie panuje atmosfera minionej chwały z czasów znakomitego dworu d'Estów.

Choć Ferrara nie należy do najmniejszych miast, żyje tu ponad 130 tys. mieszkańców, to (jak na Włochy) jest tu bardzo spokojnie, wręcz nostalgicznie. Wyjątkiem są okolice katedry, gdzie bardzo często odbywają się imprezy kulturalne, religijne, sportowe lub kulinarne.

Ferrara jest rajem do miłośników dwóch kółek. Zwiedzając Ferrarę, odnosi się wrażenie, że całe miasto podporządkowane jest rowerzystom, którzy śmigają zarówno po starówce, jak i okalających ją dawnych murach obronnych. Jest to unikatowa i absolutnie wyjątkowa przyjemność. Miasto idealnie sprawdzi się jako cel jednodniowej wycieczki.

HISTORIA

Dzięki dogodnemu położeniu w żyznej delcie Padu pierwsi osadnicy pojawili się tu w zamierzchłych, przedhistorycznych czasach. **Rzymianie** założyli tu swoją kolonię Forum Alieni. Więcej o Ferrarze wiadomo od poł. VIII w., kiedy jej nazwa pojawia się w dokumencie longobardzkiego króla Dezyderiusza jako miasto należące do **Egzarchatu Rawenny**, ostatniego przysiółka Bizancjum na terenie Włoch. W 757 r. została włączona w granice **Państwa Kościelnego**.

- ▼ Ferrara, Piazza Trento e Trieste (z lewej strony Loggia dei Mercanti)

Zbigniew Herbert, *Obloki nad Ferrarą*

*Białe
podłużne jak greckie łodzie
ostro ścięte od spodu
bez żagli
bez wiosel
kiedy po raz pierwszy
zobaczyłem je na obrazie Ghirlandaja
sądziłem
że są tworem wyobraźni
fantazją artysty
ale one istnieją
białe
podłużne
ostro ścięte od spodu
zachód narzuca im kolor krwi
miedzi
złota
i niebieskiej zieleni
o zmierzchu
posypane
drobnym
fioletowym
piaskiem
suną
bardzo wolno
są prawie nieruchome
(...)*

Nieco ponad dwa wieki później, w 984 r., weszła w skład **Księstwa Modeny i Canossy**, będącego lennem cesarza Ottona i rządzonego przez jego bratanika Tedelda. Później na skutek przepychanek polityczno-wojskowych znalazła się w posiadaniu papieża, aż w końcu w 1101 r. wywalczyła sobie **niezależność** jako wolna komuna miejska.

O jej podporządkowanie walczyła jeszcze Matylda Toskańska, jedna

z najbardziej wpływowych kobiet średniowiecznej Europy, ale nie udało jej się zdobyć miasta.

Jako wolne miasto Ferrara dołączyła do założonej w 1167 r. **Ligi Lombardzkiej**. Był to czas, kiedy o dominację w mieście rywalizowały bogate i wpływowe rodziny.

W 1240 r. sukces mogli ogłosić **d'Estowie**, którzy rządili w Ferrarze przez ponad trzy stulecia. Był czas intensywnego rozwoju miasta, na dworze władców przebywało wówczas wielu wybitnych naukowców i artystów. Na tutejszym dworze gościł nawet Mikołaj Kopernik. Zwłaszcza pod koniec XV i na początku XVI w. d'Estowie odgrywali rolę porównywalną z florenckimi Medyceuszami.

D'Estowie sprawowali władzę nad Modeną i Reggio, gdzie się przenieśli, po tym jak w 1597 r. Ferrara została po raz kolejny włączona do **Państwa Kościelnego**.

W 1859 r. Ferrara dołączyła do zjednoczonych Włoch. Miasto bardzo ucierpiało w czasie bombardowania w 1944 r.

WARTO ZOBACZYĆ

Ferrara szczyci się niemal kompletnym dziewięciokilometrowym zespołem renesansowych fortyfikacji otaczających trapezoidalne w kształcie stare miasto. Mury miejskie wybudowano nieco na wyrost, przez co obejmują olbrzymi teren, którego nigdy nie udało się wewnątrz w pełni zabudować. Pas murów powstał już w średniowieczu, ale w XVI w. i XVII w. został przebudowany. Wśród kilku zachowanych bram miejskich najpiękniejszą i najbardziej okazałą jest barokowa brama, **Porta Paola**, od strony południowej. Została zbudowana

▲ Katedra, detal fasady

przez Giovanniego Battistę Aleottiego w 1612 r. i nazwana na cześć ówczesnego papieża, Pawła V.

Najstarsza część miasta ze znacznie węższymi i ciasno zabudowanymi ulicami znajduje się przy południowej krawędzi murów i tam znajdziemy większość ferraryjskich atrakcji. Zaczynamy zwiedzanie w najciekawszej części, czyli

w okolicy **Cattedrale di San Giorgio Martire** (katedra św. Jerzego Męczennika) oraz monumentalnego **Castello Estense** (zamek d'Estów), wyrastającego niespodziewanie wśród ciasnej miejskiej zabudowy.

★ Cattedrale di San Giorgio Martire

Fasada głównej świątyni Ferrary dominuje na **Piazza Cattedrale**, a jej ogromna południowa boczna elewacja ciągnie się wzdłuż podłużnego i dość szerokiego **Piazza Trento e Trieste**. Jej długość wynosi 118 m (dla porównania katedra w Parmie jest długa na 81 m, a w Modenie na 67 m). Szerokość fasady głównej to prawie 41 m (w Parmie 28 m i 24 m w Modenie). Jest więc budowlą ogromną, jedną z największych w Emilii-Romanii, a rozmiarami przebija ją jedynie bazylika św. Petrusa w Bolonii.

Jej budowa ruszyła na początku XII w., a zakończyła się wraz z konsekracją w 1135 r. Co ciekawe, do dzisiaj wciąż istnieje świątynia pełniąca funkcję katedry zanim wybudowano obecny kościół.

▲ Porta Paola

Kup książkę

Poleć książkę

Lukrecja Borgia

Gdy d'Estowie z Ferrary osiągnęli polityczny i finansowy szczyt, potrzebne było jakieś wydarzenie, które wyraźnie przypieczerowałoby ich pozycję społeczną. Okazja nadarzyła się na przełomie XV i XVI w., gdy papież Aleksander VI poszukiwał męża dla swojej córki **Lukrecji**. Mariaż udało się sfinalizować w 1501 r. Nie był to jednak pierwszy związek dziewczyny.

Lukrecja, urodzona w 1480 r. jako córka kardynała Rodriga Borgii i jego kochanki Vannozzy Cattanei, od wczesnej młodości była ofiarą politycznej działalności ojca, który w 1492 r. zasiadł na tronie Piotrowym. W celu umocnienia sojuszu z królem Francji Karolem VIII i księciem Mediolanu Ludovico Sforzą, trzynastolatka została wydana za krewnego tego ostatniego, księcia Giovanniego Sforzę z Pesaro. Gdy jednak papież zmienił polityczny kurs, doprowadził cztery lata później do unieważnienia małżeństwa córki. Następnie Borgiównę wyswatano z Alfonsem Aragońskim z Neapolu. Ten jednak wkrótce został zamordowany na polecenie Césara Borgii, brata Lukrecji. Ostatecznie na dłużej udało się jej osiąść w Ferrarze, gdzie poślubiła Alfonsa II. Lukrecja odnalazła tu spokój i poświęciła się rozwojowi dworu.

Zmarła w 1519 r. i została pochowana w ferraryjskim klasztorze Klarysek. Bogate życie uczuciowe (oprócz mężów miała także kilku kochanków, a podobno utrzymywała także kazirodzce stosunki z bratem) sprawiło, że potomni nie mieli o niej najlepszego zdania. Dopiero XIX-wieczna historiografia nieco ją wybieliła, a w XX w. przedarła się do popkultury, choć już wcześniej inspirowała wielu poetów, a nawet Gaetana Donizettiego, który stworzył operę *Lucrezia Borgia*.

Wcześniejsza katedra, dziś znana jako **Basilica di San Giorgio Fuori le Mura** (bazylika św. Jerzego za Murami), znajduje się poza starówką, za jej południowo-zachodnim narożem.

Obecną katedrę delikatnie przebudowano w XVII w. Oryginalny romański styl jest najpełniej widoczny w fasadzie głównej wykonanej z białego marmuru. Składają się na nią trzy równej wysokości segmenty, tworzące całość bardziej przypominającą fasady bogatych kamienic lub elewację potężnego miejskiego pałacu. Górna część elewacji jest podzielona trzema poziomami arkadowych galerijek, urozmaicających jej formę i nadających jej lekki ażurowy charakter. Trójnawowe wnętrze świątyni

jest podzielone poprzecznie aż trzema transeptami. Niestety, zostało mocno przekształcone w dobie baroku, przez co straciło pierwotny wygląd.

Bardzo charakterystyczną i niepowtarzalną cechą elewacji bocznej jest pasaż, tzw. **Loggia dei Mercanti**, z niewielkimi sklepikami, dawniej pewnie kramami kupców. Choć zaburzają idealną i harmonijną ścianę świątyni, trudno odmówić im uroku. Na samym końcu wyrasta jeszcze nieukończona, wolno stojąca, wysoka na 45 m renesansowa dzwonnica z 2. poł. XV w.

Plac katedralny od zachodu zamyka **Palazzo di San Crispino**. Pierwotnie mieściła się tu siedziba cechu szewców,

▲ Cattedrale di San Giorgio Martire

następnie od 1461 r. kaplica poświęcona braciom św.św. Kryspinowi i Kryspiniano- wi, męczennikom, patronom szewców i tkaczy. Dziś działa tu **biblioteka**.

Mniej więcej w połowie długości Pia- za Trento Trieste odchodzi wąska Via San Romano, gdzie w narożu znajduje się ceglany kościół z X lub XI w. pod tym samym wezwaniem wraz z dawnym klasz- torem Augustianów. Od 2000 r. mieści się tu **Museo della Cattedrale** (Muzeum Kate- dralne) założone w 1929 r. i prezentują- ce sztukę sakralną 📍 wt.–nd. 9.30–13.00, 15.00–18.00; 6 EUR, 3 EUR ulgowy. War- to jednak zerknąć także na bardzo ład- ny arkadowy dziedziniec przy kościele.

Jeśli z Piazza Trento Trieste skierujemy się na zachód, dotrzemy do dawnej, nie- zwykłe urokliwej **dzielnicy żydowskiej**. Przy handlowo-kawiarnianej Via Giusep- pe Mazzini, pod numerem 95, wznosi się nieczynna synagoga. Do niedawna działało w niej Muzeum Żydowskie, ale obecnie placówka jest zamknięta.

Ceglana bożnica powstała w 1421 r. w ciągu zabudowy, a jej architektura, przypominająca raczej dom mieszczar- ski,

niemal zupełnie nie zdradza dawnej funk- cji sakralnej. Ponieważ gmina żydow- ska w Ferrarze była ogromna, w okolicy stały jeszcze dwie synagogi, ale zostały kompletnie zniszczone podczas II wojny światowej i nigdy ich nie odbudowano. O ile Via Mazzini jest gwarna i pełna życia, o tyle okoliczne uliczki są niemal zupełnie puste, nieco melancholijne, wypełnione cudownymi zaułkami, co stanowi nie lada okazję do niespiesznego spaceru.

Przy pierwszej przecznicy za syna- gogą skręcmy w lewo, w Via Terranuova, dojdziemy wówczas do poprzedzone- go niewielkim placikiem ★ **Chiesa di San Francesco** (kościół św. Franciszka). Pierwszy niewielki kościółek powstał tu w 1232 r., ale już w latach 1341–44 został powiększony i przebudowany, dzięki czemu powstała imponująca ceglana świątynia, która jest drugą co do wiel- kości w mieście.

Pod koniec XV w. ulubiony architekt d'Estów, Biagio Rossetti, okrył ją rene- sansową szatą, ale część dekoracji ule- gła zniszczeniu w czasie trzęsienia ziemi w 1570 r. Po rekonstrukcji zyskała wygląd,

PROGRAM PARTNERSKI

GRUPY WYDAWNICZEJ HELION

- 1. ZAREJESTRUJ SIĘ**
- 2. PREZENTUJ KSIĄŻKI**
- 3. ZBIERAJ PROWIZJĘ**

Zmień swoją stronę WWW
w działający bankomat!

Dowiedz się więcej i dołącz już dzisiaj!

<http://program-partnerski.helion.pl>

GRUPA WYDAWNICZA
Helion SA

Travelbook to Twój niezastąpiony towarzysz podróży. Wskaże Ci najważniejsze atrakcje, podpowie, czego szukać poza głównymi szlakami, i wprowadzi w świat miejscowych obyczajów. Znajdziesz w nim opisy najciekawszych regionów i miast, a sprawdzone informacje praktyczne umożliwią staranne zaplanowanie podróży.

Bolonia Emilia-Romania

Rozpostarta między Adriatykiem i Apeninami Emilia-Romania to jeden z najciekawszych regionów Włoch. Na żyznej Nizinie Padańskiej leżą historyczne miasta pamiętające Etrusków i czasy Cesarstwa Rzymskiego, z Bolonią, Ferrarą, Parmą i Rawenną na czele. Nadmorskie plaże zachęcają do wypoczynku i kąpieli, zaś górskie tereny chronione – do pieszych wędrówek i podpatrywania unikatowej przyrody. Coś dla siebie znajdą tu też konesery kuchni opartej na daniach mięsnych i słynnej polencie, uszlachetnionej regionalnymi winami, serem Grana Padano i parmeńską szynką.

Średniowieczna zabudowa Bolonii

Renesansowe **zabytki Ferrary**

Plaże i kurorty nad Adriatykiem

Krajobrazy i **przyroda Apeninów**

Majolika i samochody wyścigowe

Znakomita **kuchnia regionalna**

Księgarnia internetowa:
<http://bezdroza.pl>

Zamówienia telefoniczne:
0 801 339900
0 601 339900

 Bezdroża

Sprawdź najnowsze promocje:
● <http://bezdroza.pl/promocje>
Przewodniki najchętniej czytane
● <http://bezdroza.pl/bestsellery>
Zamów informator podróżniczy:
● <http://bezdroza.pl/newsletter>

Helion SA
ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice
tel.: 32 230 98 63
e-mail: bezdroza@bezdroza.pl
<http://bezdroza.pl>

ebook dostępny wyłącznie na:
ebookpoint.PL

ISBN 978-83-283-4920-9

Cena 26,90 zł